
Käyttäjät asuintiloissa

Kirsi Saarikangas: Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kohtaamisia. SKS 2006, Helsinki. 279 s.

■ Kirsi Saarikangas on liittännyt yhteen kokoelmaan viisi ennen ilmestynyttä ja kolme julkaisematonta artikkeliaan. Tällaisen vanhoja artikkeleita kokoavan julkaisemisen etuna on, että sillä tuodaan kirjoittajan keskeisimpiä artikkeleita helposti saataville, mutta haittana se, että nämä artikkelit jäävät ajallisesti roikkumaan ilmaan. Saarikankaan kokoelmassa nämä julkaisuformaatin edut ja haitat tulevat hyvin esiin.

Saarikangas on kirjoittanut urallaan taidehistoriassa ja nais-tutkimuksessa väitöskirjansa *Model Houses and Model Families* (1993) ja monografiansa *Asunnon muodonmuutoksia* (2002) lisäksi tärkeitä artikkeleita arkkitehtuurin ja asumisen historian sekä yleensä historian tilallisuuden/tilallisuuden historian alueelta. Hän on nostanut esille asuintilan ja kaupunkitilan elämisen ja kokemisen tutkimista sekä niin Henri Lefebvren, Michel de Certeau, Maurice Merleau-Pontyn kuin Michel Foucaultinkin ajatuksia kulttuurin ja yhteiskunnan tilallisuudesta. Artikkeleiden uudelleen julkaiseminen on hyvä ajatus, sillä ainakin historian alalla toimivat tutkijat, jotka ovat osoittaneet kiinnostusta tilan proble-

matiikkaan, ovat harvoin pe-
rehtyneet näiden keskeisten
ajattelijoiden teksteihin yhtä
tarkasti kuin Saarikangas. Saa-
rikankaan kokoelman alku-
pään artikkelit toimivat hyvänä
johdatteluna teemaan.

Humanistisessa ja yhteiskun-
tatieteellisessä tutkimuksessa
tapahtui ns. tilallinen käänne
1990-luvulla. Siihen vaikuttivat
niin postmodernit maantietei-
lijät kuin ranskalaisten filoso-
ffit, ja vaikkei tilallista käännet-
tä voida verrata kielelliseen
käänteeseen vaikuttavuudessa,
se on kuitenkin vaikuttanut
laajasti historiantutkimusessa-
kin. Erityisesti Saarikankaan
kokoelman alkupuolen artik-
kelit sijoittuvat tähän tilalliseen
käänteeseen. Vanhoja artikke-
leita kokoavalle julkaisutyypil-
le ominaisesti näiden artikke-
leiden lukeminen tuntuu välil-
lä hankalalta. Artikkeleiden
viesti alkaa tuntua itsestään
selvältä. Mikä 1990-luvulla oli
uutta, on nyt suureksi osaksi
jo lähtökohtaisesti selvää. Sik-
si toivoisikin, että tämän tapai-
sissa julkaisuissa selkeämmin
sekä johdannossa että artikke-
leiden alussa artikkelit sijoitet-
taisiin historiografiseen kon-
tekstiinsa. Se ei vähentäisi
niiden arvoa, mutta auttaisi lu-
kijaa paremmin kontekstuali-
soimaan lukemaansa.

Kokoelman otsikko *Eletyt
tilat ja sukupuoli* antaa odot-
taa artikkeleita, jotka käsittele-
vät sekä tilaa että sukupuolta.
Johdannossa Saarikangas kui-
tenkin selittää artikkeleiden
valintaa ja etenkin sitä, miksi
sukupuolen ja rakennetun ti-
lan suhde ei ole ensisijainen
analyysin kohde kaikissa artik-
keleissa. Saarikankaan mukaan
”sukupuolen ymmärtäminen

analyyttisenä kategoriana”
(s.11) tilan suhteen on vaatinut
uutta näkökulmaa rakennet-
tuun tilaan, eli toisin päin tar-
kasteltuna ilman arkkitehtuurin
ja asumisen näkemistä uudella
tavalla sukupuoli ei olisi avau-
tunut tilan tarkastelulle tärkeä-
nä kategoriana. Tämä on tär-
keä ja hedelmällinen näkökoh-
ta, mutta kirjan alaotsikko
*Asukkaiden ja ympäristön kult-
tuurisia kohtaamisia* kuitenkin
ehkä kuvaa suurinta osaa arti-
kkeleista paremmin kuin pää-
otsikko. ”Äitiyden esittäminen”
ja ”Post-Partum Document” -ar-
tikkeli taas eroaa tässä suh-
teessa muista, kun siinä näkö-
kulma siirtyy rakennetusta ti-
lasta kuvien tilaan, ja asumisen
teema rikkoutuu. Äidin ja po-
jan välisen suhteen esittämi-
seen paneutuva taideteosta
analysoiva artikkeli jää jonkin
verran irralliseksi muusta ko-
koelmasta.

Saarikankaan artikkeliko-
koelman ensisijainen sanoma
on, että arkisen asumisen tut-
kiminen on tärkeää. Se ei saa
jäädä arkkitehtuurin perinteis-
en tutkimisen jalkoihin. Arjen
tilallisuus on olennainen osa
ihmisenä olemisen perustaa.
Kokoelman artikkelit lähesty-
vät tätä perusviestiä erilaisista
näkökulmista. Kaksi ensim-
mäistä artikkelia, jotka on alun-
perin julkaistu vuosina 1996 ja
1999, tuovat keskusteluun
Foucaultin, Certeauin, Merleau-
Pontyn ja Lefebvren ajatuksia
elämisen tilallisuudesta ja tilan
elämisestä. Ne luovat pohjan
Saarikankaan keskeisille aja-
tuksille tilan, ennen kaikkea
arkkitehtonisen ja asumisen
tilan monikerroksisesta ja mo-
nitekijäisestä rakentumisesta.
Kokoelman artikkeleista kolme

selkeän konkreettisesti toteut-
taa Saarikankaan omaa kutsua
arkisen asumisen ja tilan elä-
misen tutkimiseen: niissä käsi-
tellään Helsingin Museokadun
kerrostaloasumisen historialli-
sia kerrostumia vuonna 1970
kerättyyn muisteluaineistoon
pohjautuen, asunnon käyttäjän
roolia arkkitehtuuri- ja kau-
punkivalokuvauksessa ja asuk-
kaiden kokemuksia Helsingin
1950- ja 60-luvun lähiöiden
ympäristöistä. Näistä artikke-
leista ensimmäinen on julkais-
tu aiemmin 1990-luvulla. Ko-
koelman kaksi keskeisimmistä
artikkelia muodostavat oman
kokonaisuutensa tarkastelles-
saan henkilökohtaista, ruumiil-
lista elämistä ja tilan kokemis-
ta lapsen oman kotinsa hah-
mottamisen ja äidin ja lapsen
suhteen kautta. Viimeinen ar-
tikkeli, yksi kolmesta uudesta
artikkelista, sekä vetää yhteen
teoksen teemoja että nostaa
kodin sukupuolittuneisuuden
omaksi teemakseen.

Saarikankaan keskeisimmän
ajatuksen voi lukea johdannon
ensimmäisistä virkkeistä:

”Jokapäiväinen, rakennettu
elinympäristö jäsentää keskei-
sellä tavalla ihmisten arkea ja
toimintaa ja määrittää ajatuksia
siitä, keitä ja missä he ovat.
Ympäristö joka muodostuu ra-
kennuksista ja niiden muoka-
tusta ja muokkaamattomasta
ympäristöstä esineineen, pui-
neen, kivineen ja teineen saa
merkityksensä käytössä.”

Tämä ajatus eletystä tilasta
ja sen käyttäjistä toistuu kaikis-
sa artikkeleissa. Ajatuksen
sinänsä voivat useimmat tilaa
ja ympäristöä tutkivat yhtyä,
mutta kirjan loppupuolella il-
meisesti 2000-luvulla kirjoite-
tussa artikkelissa enää ei ehkä

kannattaisi vain ”ehdottaa”, että asukkaat ovat ympäristön-
sä ja sen merkitysten luoja, kun tämääntyyppinen tapa ajatella maailman ja merkitysten rakentumisesta on kuitenkin nykytutkimuksessa niin yleinen. Loppujen lopuksi Saarikangas onkin kiinnostavimmillaan tässä kokoelmassa silloin kun hän empiirisen tutkimuksen kautta tuo esiin tapoja, joilla tilan merkitysten rakentumista ja elämää voidaan tutkia. Sinänsä arvokkaiden elettyä tilaa yleisemmin pohtivien artikkeleiden vetovoima vähennee toiston takia. Toisto ei ole myöskään vähentynyt aiemmin julkaistujen artikkeleiden uudelleen muokkaamisella, vaikka niin kokoelman johdannossa lupailaan. Ainakin kahden ensimmäisen artikkelin kohdalla muutokset ovat minun huomioideni mukaan vähäisiä eikä johdannossa mainittua lyhentämistäkään ole tapahtunut kovin paljoa.

Historioitsijan näkökulmasta katsottuna yksi artikkeleiden ongelma on tietynlainen ajallinen irrallisuus. Osittain ongelma liittyy laajempaan erityisesti filosofien tapaan kirjoittaa tilasta ja tilallisuudesta viitaten historialliseen aikaan mutta liikkuen samalla tietynlaisessa ajattomuudessa, tämä on ongelma ehkä erityisesti kun lukijana on historioitsija, vaikkei välttämättä aina silloinkaan. Kuitenkin Saarikankaan artikkeleissa on jonkin verran häiritsevää tutkijan näkökulman ja erilaisten ajallisten ilmiöiden sekoittumista – lukija ei aina voi olla varma mistä tai kenen näkökulmasta milloinkin on kyse. Kokoelman empiirisissä artikkeleissa lukija joutuu vä-

lillä pysähtymään aikoja ja asioita kartoittaakseen. Esimerkiksi kolmannessa artikkelissa, kun kuvaillaan Museokadulla asumista vuosikymmenet sekoittuvat toisiinsa. Milloin puhutaan 70-luvusta, jolloin artikkelissa käytetty materiaali on kerätty, milloin 70-lukulaisten asukkaiden aiempien aikojen muistelusta, milloin 90-luvun kirjoitusajan asumisesta ja rakennuksista ja milloin taas tutkijan näkökulmasta?

”Mielikuvaa 1970-luvun asumisesta hallitsee kuva vaaleista, yhdenmukaisista ja laatikkomaisista taloista metsän keskellä uudessa lähiössä kaukana keskustasta. Museokadun ja koko Kodikadulla-aineiston asuminen poikkeaa ajankohdan vallitsevasta niin ympäristöltään kuin asunnoiltaankin” (s.100)

Esimerkiksi tämä kohta herättää kysymyksen kenen mielikuvista on kyse, tutkijan, kirjoitusajan yleisistä mielikuvista, arkkitehtuurin tutkimuksen mielikuvista vai 1970-luvun aikalaismielikuvista. Ja poikkeako Museokadun asuminen nimenomaan mielikuvasta vai muusta helsinkiläisestä asumisesta? Ainakin allekirjoittanut historioitsija olisi kaivannut tarkempaa ilmaisuajallisten ja tutkimuksellisten näkökulmien suhteen. Samalla tavoin kun (s.106) puhutaan Etu-Töölön 1900-luvun alkupuolella rakennettujen pihojen 1990-luvun käytöstä ja ihmisäänien puutteesta, ajallinen kohdistuminen häviää. Pihojen 1990-luvun surullinen kohtalo, pihojen esikuvat vuosisadan alussa ja 1970-luvun kyselymateriaali kasaantuvat yhteen nykyajan näkökulmassa. Toisaal-

la esimerkiksi viimeisen artikkelin kodin määrittelyitä kartoittavassa tekstissä olisi kaivannut selkeämpää aikaan ja paikkaan sijoittamista. Tärkeät tutkimustulokset suhteessa asumisen kerrostumiin ja ajallisten muutoksien toisiinsa punoutumiseen (esim. s.121) tulisivat hedelmällisemmin ilmi tarkemman ajallisen kontekstualisoinnin kautta.

Myös maantieteen näkökulmia tilallisuuteen olisi voinut jonkin verran tuoda esiin. Vaikka Saarikangas itse pohjaa tutkimuksensa ja ajatuksensa ranskalaiseen filosofiaan ja omiin empiirisiin aineistoihinsa, hänen itsensäkin mainitsema tilallinen käänne on myös paljon velkaa postmodernille maantieteelle. Ehkä ainakin johdannossa olisi voinut tuoda enemmän esiin tutkijoiden välistä keskustelua ja sijoittaa itseään siihen. Nyt Foucaultin, Certeauhin ja Merleau-Pontyyntä sitoutuminen jäi hieman piiloon kuten myös se, että monet tutkijat eri puolilla akateemista maailmaa ovat käsitelleet samoja tilassa elämisen ja tilan kokemisen aiheita kuin Saarikangas, vaikkeivät välttämättä samalla tavalla tutkien asumisen arkea ja sen merkityksiä.

Edellä historiantutkijan näkökulmasta esitetyn kritiikin jälkeen on hyvä sanoa, että kokoelman artikkeleiden empiirinen sisältö tuo esiin monia kiinnostavia näkökulmia ihmisen ja tilan väliseen suhteeseen. Saarikangas osaa hyvin tuoda eläväksi asumisen suhteen arkkitehtuuriin ja tilaan. Esimerkiksi lähiöasuminen herää eloon, kun Saarikangas yhdistää asujien muistelut lähiön määritelmiin ja lähiöiden

suomalaiseen rakentamishistoriaan. Myös asumisen sukupuolittuneisuus tulee hyvin valaistuksi, kun tarkastellaan naisen sijoittamista/sijoittumista lähioon ja kotiin. Huomion saavat tällöin niin feministinen kuin muukin tutkimus, asumisen suunnittelu ja ideologiat eri aikoina ja arjen todellisuus suomalaisten naisten elämässä.

Riitta Laitinen